

Przyrodnicze podstawy opracowania optymalnej koncepcji zagospodarowania obszaru międzywała doliny Wisły na odcinku od ujścia Pilicy do ujścia Narwi

Termin: 1997-01-01 - 1998-12-31

Kierownik: [Jan Marek Matuszkiewicz](#)

Wykonawcy: Alicja Breymeyer, [Marek Degórski](#), [Anna Kozłowska](#), [Joanna Plit](#), [Ewa Roo-Zielińska](#), [Jerzy Solon](#)

Instytucja zamawiająca: Hydroprojekt Warszawa, Okręgowa Dyrekcja Gospodarki Wodnej w Warszawie

(projekt zamawiany)

Założenia

Dolina Wisły jest wyjątkowym obiektem przyrodniczym w skali Polski i Europy. Wyjątkowość tej doliny polega na stosunkowo małym przekształceniu rzeki przez prace hydrotechniczne. Specyficzne i bardzo rzadkie siedliska, jakie tworzy na wpół dzika rzeka nizinna, stanowią biotopy wielu gatunków zwierząt, które bez tych miejsc nie mogłyby się utrzymać w tym regionie. Z tego powodu konieczna jest jakaś forma ochrony doliny Wisły środkowej.

Projekt był wynikiem współpracy zespołu przyrodników z hydrotechnikami (łącznie 25 specjalistów) w ramach prac nad zleconą przez Regionalną Dyrekcję Gospodarki Wodnej "Koncepcją programowo-przestrzenną zagospodarowania doliny i regulacji Wisły od km 456,8 do km 550,9". W jego trakcie zebrano materiał w postaci inwentaryzacji, pomiarów, dokumentacji opisowej i kartograficznej, który pozwolił na dokonanie szeregu interesujących przyrodniczo stwierdzeń. Stwierdzenia te są tym ważniejsze, że obszary dolin rzecznych są stosunkowo słabo poznane w zakresie wielu dyscyplin przyrodniczych.

Na badanym odcinku od ujścia Pilicy do ujścia Narwi Wisła jest w rozmaity sposób przekształcona. Dotyczy to zarówno koryta rzeki, w którym wybudowane są budowle regulacyjne, jak i całego obszaru między wałami, który służy do przepuszczania wielkich wód powodziowych. Szerokość tego obszaru jest bardzo zróżnicowana. Różne jest także przekształcenie pokrywy roślinnej na tym terenie. Szczególnie jest przekształcenie układu przyrodniczego w obrębie miasta Warszawa, gdzie szerokość obszaru poddawanego zalewom wynosi tylko 400 m, podczas gdy na przeciętnych odcinkach powyżej i poniżej miasta szerokość ta wynosi około 1000 m.

Opracowanie zawierało następujące części

I. Założenia pracy

II.1 - Charakterystyka zróżnicowania typologiczno-przestrzennego roślinności rzeczywistej

II.2 - Charakterystyka flory badanego odcinka doliny Wisły

II.3 - Ocena stanu ichtiofauny

II.4 - Ocena stanu wybranych grup fauny kręgowców (wybrane grupy i gatunki ssaków)

II.5 - Ocena stanu wybranych grup fauny bezkręgowców

II.6 - Bioróżnorodność i sprawność ekologiczna biotopów o różnym depozycie organicznym

II.7 - Określenie uwarunkowań wynikających z potrzeb ochrony przyrody dla planowania inwestycji oraz wynikające z tego wskazania do planów zagospodarowania przestrzennego gmin

II.8 - Ocena stanu awifauny

III. Projektowanie uformowania środowiska przyrodniczego w obszarze międzywała i na terenach sąsiednich w zależności od różnych wariantów zagospodarowania hydrotechnicznego.

Najważniejsze wyniki

Obszar międzywala okazał się bardzo specyficznym i zmiennym układem ekologicznym, charakteryzującym się między innymi odrębnością warunków życia wielu gatunków zwierząt i roślin na tle regionu oraz wyjątkowo dużą dynamiką zmian, powodowaną zarówno przez antropogeniczne oddziaływania, jak i naturalne procesy związane z przepływem wód w rzece. W obszarze międzywala znajdują się siedliska wyjątkowych, związanych tylko z dolinami wielkich rzek, zbiorowisk lasów łągowych wierzbowo-topolowych. Siedliska te, w wyniku różnorodnych oddziaływań ze strony człowieka, a także niestałości nurtu rzeki, są zajęte obecnie przez rozmaite zbiorowiska roślinne, tworzące złożone kompleksy przestrzenne i dynamiczne, odznaczające się znacznym stopniem spontaniczności. Siedliska nadrzeczne i związane z nurtem rzeki odznaczają się wysoką swoistością, przez co tworzą biotopy dające możliwość życia bogatej faunie. Skutkiem tego stosunkowo niewielki obszar odznacza się wyjątkowo dużą różnorodnością biologiczną.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wykazana w pracy rola doliny Wisły na badanym odcinku dla szeregu gatunków i zbiorowisk. Znaczna grupa gatunków ptaków, w szczególności siewkowych, w sposób nierozwalny jest związana z siedliskami tworzącymi się w nurcie nieustabilizowanej w pełni rzeki. Dla tych gatunków omawiany odcinek Wisły stanowi wyjątkowo ważny element przyrodniczy w skali kraju i kontynentu; wraz z jego trwałym przekształceniem gatunki te mogłyby nawet wyginać. Ogromnie ważna jest też rola doliny Wisły jako tzw. korytarza ekologicznego.

W pracy wykazano konieczność dogłębnych i kompleksowych badań przyrodniczych skutków regulacji dużych rzek, a w tym szczególnie Wisły. Określono elementy przyrodnicze, które winny być brane pod uwagę w planach zagospodarowania przestrzennego gmin nadwiślańskich, w tym także aglomeracji warszawskiej, celem niedopuszczenia do trwałej degradacji środowiska przyrodniczego na obszarze, odznaczającym się cechami wyjątkowymi w skali Europy.

Podstawowe wyniki badań zostały wykorzystane w pracy pod redakcją Jana Matuszkiewicza i Ewy Roo-Zielińskiej pt. *Międzywale Wisły jako swoisty układ przyrodniczy (odcinek Pilica - Narew)*, opublikowanej w 2000 r. w ramach serii Dokumentacja Geograficzna (nr 19) i zawierającej między innymi publikacje:

- Matuszkiewicz J.M., *Założenia kompleksowych badań przyrodniczych międzywala Wisły na odcinku warszawskim*, s. 7-16.
- Matuszkiewicz J.M., Chojnacki J., Kozłowska A., Plit J., Roo-Zielińska E., *Zróżnicowanie typologiczno-przestrzenne i dynamiczne roślinności obszaru międzywala Wisły na odcinku warszawskim*, s. 31-76.
- Degórski M., Breymeyer A., *Sprawność ekologiczna ekosystemów nadrzecznych*, s. 133-145.
- Matuszkiewicz J.M., *Ocena wartości przyrodniczej międzywala Wisły na odcinku warszawskim*, s. 159-182.
- Matuszkiewicz J.M., Werner P., *Kompleksowa mapa roślinności i waloryzacji przyrodniczej warszawskiego odcinka międzywala Wisły w wersji numerycznej*, s. 183-188.